

Eesti Muusikateaduse Seltsi

Tartu päev 2017 – “Reformatsioon 500”

Laupäeval, 22. aprillil Eesti Rahva Muuseumis (Videokonverentsi saal)

Päevakava

8.00 Buss EMTA parklast (Tatari 13)

10.30 Saabumine ERMi - hommikukohv

11.00-12.00 Andres Andresen (*keynote*) – “Reformatsiooni kultuurimõjude arengujoontest Eesti ajaloos”

12.00-12.30 Toomas Siitan – “Kiri ja laul: protestantliku koguduselaulu varaseist kirjalikest allikaist Eestis”

12.30-13.00 Piret Lotman – “Salemann ja Salomon. Sissevaade “Käsi-ja koduraamatu” 1656-1654. aasta väljaandesse ”

13.00-14.00 Lõuna

14.00-15.30 Ekskursioon ERMis

15.30-16.00 Eerik Jõks – “Proosast värsini ja tagasi – pühalaul kui protestantlik reformatsioon kirikulaulus tänasel päeval”

16.00-16.30 Janika Päll – “ΩΔΑ ja ΑΔΩ: luule ja laul 16.-17. sajandi Eesti (juhu)luules: paarist konfessiooni rolliga seletatavast fenomenist”

16.30-17.00 Mart Jaanson – “Kirikulaul kui teoloogia väljendusvahend”

17.00-18.00 Kohv ja diskussioon

18.00 tagasisõit Tallinnasse

Konverentsil osalemiseks on vajalik **eelregistreerimine**. Osalustasu on 21 eurot (tudengitele, õpilastele ja pensionäridele 17 eurot), mis sisaldab lõunasööki ja muuseumi sissepääsu piletit. Info maksmise kohta registreerunutele. Selts katab ürituse transpordi, kohvilaudade ja ekskursiooni giiditeenusega kaasnevad kulud.

Palun andke oma osalemisest teada hiljemalt **kolmapäevaks, 12. aprilliks** (anu.veenre@gmail.com). Märkige palun ka, kas olete tulemas Tallinnast või liitute Tartus.

Info: anu.veenre@gmail.com

Abstraktid

Reformatsiooni kultuurimõjude arengujoontest Eesti ajaloos

Andres Andresen, TÜ

Ettekanne annab sissejuhatava ülevaate luterliku reformatsiooni olulistest pikaajalistest mõjudest erinevatele kultuurivaldkondadele. Eesti ajalugu käsitletakse võrdluses ülejäänud luterliku kultuuriruumiga. Varauusajal kuulusid Eestimaa, Liivimaa, Saaremaa ja Tallinna luterlik territoriaalkirik kõrvuti kohalike rüütelkondade ja linnadega kogu ühiskonnaelu juhtivate institutsioonide hulka. Kirikuinstitutsioonid täitsid mitmeid väga erilaadseid ülesandeid, lisaks kultuurilistele ka poliitilisi. Kiriklike tegevusi suunasid luterlik traditsioon, riikliku keskviimu ja kohapealsete kirikuvalitsuste algatused, kuid tegelikud tulemused sõltusid suuresti kohalikust pastorist ja tema isikuomadustest. Mitmekülgsed ja arvukad jõupingutused rahvahariduse ning eesti keele arendamiseks lähtusid eelkõige üldisest usuõpetuse edendamise ideest.

Kiri ja laul: protestantliku koguduselaulu varaseist kirjalikest allikaist Eestis

Toomas Siitan, EMTA

Koguduselaul on valdavalt suulise kultuuri sfääri kuuluv kollektiivne muusikapraktika, mille kirjalikke allikaid on kipunud lugema kunstmuusika pinnal koolitatud silmaga. 17. sajandi algusest pärit Georg Mülleri ja Heinrich Stahli tekstide puhul pole endiselt selge, kuivõrd peegeldavad nad tegelikku laulupraktikat. Ühe varaseima muusikalise allika, Helme organisti Gustav Swahni käsikirjalise koraaliraamatu (1774) ebatavaline notatsioonilaad ärgitab aga mõtteid selle kirjaviisi ning rahvalikult varieeritud koraalilaulmise seostest. Mõned skandinaavia allikad on siin huvitavaks võrdlusmaterjaliks.

Salemann ja Salomon. Sissevaade “Käsi-ja koduraamatu” 1656-1654. aasta väljaandesse

Piret Lotman, Eesti Rahvusraamatukogu

Põhjaeestikeelse kirikukäsiraamatu teise väljaande koostaja, Tallinna Püha Vaimu kiriku pastor Georg Salemann (1597-1657) on pälvunud tähelepanu eelkõige käsiraamatus sisalduvate riimiliste kirikulaulude kogumiku Neu Ehstnisches Gesangbuch (1656) tõttu. Lauluraamatu vormiuuendusi on seotud saksa luuletaja Paul Flemingi mõjuga Tallinna kirjanduselule, mis kahtlemata on õige, kuid vaatluse alt on seni kõrvale jäänud uue käsiraamatu sisuline külg. Riimilised laulud ja palved olid mõeldud eestlaste katehiseerimise hõlbustamiseks, seetõttu on neil käsiraamatu uusväljaandes keskne koht. Heinrich Stahli kirjutatud teksti on Salemann suhtunud pieteeditundega, kuid teinud siiski muudatusi, mille ajendeid ja allikaid üritangi vaadelda.

Proosast värsini ja tagasi – pühalaul kui protestantlik reformatsioon kirikulaulus tänapäeval

Eerik Jõks, EMTA

Ettekande eesmärgiks on tutvustada ühte suunda kirikulaulus, mille olen sobiva eestikeelse mõiste puudumisel nimetanud „pühalauluks“. Pühalaulu keskseks tunnuseks ja tuumaks on

emakeelse, antud juhul eestikeelse, Pühakirja ehk Piibli tekstide sisemise veendumusega ühehääline ja üldjuhul saateta muusikaline lausumine, võttes arvesse kasutatava keele prosoodiat.

Varaseim kirjalikult talletatud lääne kirikukirikulaulu repertuaar (10. saj.) põhineb valdavalt proosal – ladinakeelsel pühakirja tekstil. Järgnevates kihistustes ilmneb hulgaliselt värsstekstis viisistatud materjali: hümnid, sekventsidsid jne. Protestantlikust reformatsioonist alates (16. saj.) võttis värsstekst kirikulaulu muusikas juhtrolli – proosa ja värss olid vahetanud kohad. Nõnda ongi tänasel päeval ka luterlikus kirikus valdav osa jumalateenistusel kasutatavat muusikat stroofilisele värsstekstile põhinev.

Termin „reformatsioon“ nii nagu ja mõiste „protestantlik“ on sajandite jooksul korjanud endale korraliku kultuurikihi kasuka, millesse nende sõnade algupärane tähendusrikkus võib paraku ära kaduda. Minnes aga etimoloogiliselt tagasi nende mõistete algsete tähenduste juurde võime taibata, et protestantlus („pro“ tähistab ju poolt mitte vastu) ei pruugi tähenda mitte niivõrd millegi (Rooma kirik) vastu olemist kuivõrd millegi (Pühakirja) poolt olemist ja sellest tunnistamist; ja reformatsioon ei ole sama mis revolutsioon (põhjalik muutus) vaid on tagasipöördumine algupärarase ning eriliselt väärtuslikuks peetava juurde.

Nõnda võibki öelda, et minu praegust tegevust kirikulaulus võib kirjeldada kui omalaadset protestantlikku reformatsiooni kirikulaulu kaudu: püüa tuua Pühakirja proosateksti tagasi jumalateenistuse muusikasse loob võimaluse kristliku kultuuriruumi tüvitekstide mahukamaks avalikuks tunnistamiseks.

Oma töös olen avastanud mitmeid uusi võimalusi kirikulaulus: (1) ladina prosoodial põhinevate psalmilaulu vormelite ehk psalmitoonide kriitiline analüüs ja eesti keele prosoodia järgi kohandamine; (2) teksti lausumises tekkiva intonatsiooni tõlkimine muusikaliselt keelde ehk „kõnekurvide metodoloogia“; (3) teksti ja muusika omavahelist suhet proovilepanevalt uut moodi „seeriatehnika“, mis loob põnevaid tekstuaalseid ja muusikalisi väljakutseid.

Ettekande illustreerimiseks on minu töö tulemusena sündinud meetodilised materjalid, mis ma eestikeelse pühalaulu tarbeks olen koostanud, nt uuenduslik sektsiooniraamat „Eesti Laulusalter“. Samuti toon mitmeid kohapeal esitatud muusikalisi näited.

ΩΔΑ ja ΑΔΩ: luule ja laul 16.-17. sajandi Eesti (juhu)luules: paarist konfessiooni rolliga seletatavast fenomenist

Janika Päll, TÜ raamatukogu, teaduskeskus

Avalikus ruumis toimuvad ametlikud, aga ka perekondlikud pidustused 16.-17. sajandil sisaldasid rohkelt laulu ja tantsu. Mida akadeemilisem oli kontekst, seda rohkem olid igasuguste sündmuste väärtustamiseks kasutusel ka klassikalised keeled, kusjuures luule, oodide (ΩΔΑ, kr, lad, laul) retsiteerimine asus sellisel puhul enamasti 'päris' laulmise (ΑΔΩ, kr 'laulan') kohale. Ettekande "teaduslikus" pooles püüan näidata konfessiooni rolli (juhu)luule tüüpide ja žanrite valikus, keskendudes Läänemere ääretelt aladelt pärit humanistliku vanakreeka keelse luule rütmiskeemi valiku dünaamika analüüsile; EMTSi poolt soovitud "avantüristlikus" pooles esitan mõned näited, mis ühendavad kuuldava, nähtava, lauldava ja tantsitava sõna.

Kirikulaul kui teoloogia väljendusvahend

Mart Jaanson, TÜ

Ettekandes vaadeldakse esmalt luterliku kirikulaulu põhitunnuseid: semantilist selgust ja liturgilist sobivust. Seejärel vaadeldakse mõne tuntuma luterliku kirikulaulu („Nüüd, ristirahvas, laula sa“, „Üks kindel linn ja varjupaik“) näitel lauluteksti võimet edasi anda reformatoorseid põhiideid ja koraaliviisi võimet rõhutada teksti olulisi momente.